

Anna Jantarska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

**ZALEŻNOŚĆ / NIEZALEŻNOŚĆ OD POLA DANYCH A ROZWIJANIE
SPRAWNOŚCI PISANIA W JĘZYKU ANGIELSKIM.
REZULTATY BADANIA KORELACYJNEGO**

SUMMARY

The relationship between field dependence / field independence and the development of writing skills in English. The outcomes of the correlational study

The following article presents the results of the correlational study, conducted in 2014 on a sample of 110 participants (first and third graders of the secondary schools). The researcher has analyzed the nature and strength of the relationship between the cognitive style of field dependence / field independence (an independent variable of the study) and English writing test results (a dependent variable of the study). The choice of proper research instruments has enabled the researcher to evaluate whether and to what extent the relationship between the main variables of the study is modified by age and sex of the subjects. Conclusions are drawn on the basis of correlational diagrams and statistical analyses. The presented findings may confirm the importance of individualized foreign language teaching.

Key words: learning / teaching English as a foreign language, individual learner differences, cognitive / learning style, field dependence, field independence, language skills, writing skills, correlational study

ZUSAMMENFASSUNG

Die Abhängigkeit / Unabhängigkeit vom Datenfeld und die Entwicklung der Schreibfertigkeit im Englischen. Die Ergebnisse einer Korrelationsstudie

Der Artikel stellt die Ergebnisse der Korrelationsstudie dar, die 2014 in einer Gruppe von 110 Schülern der ersten und der dritten Klasse (Lyzeum) durchgeführt wurde. Man untersuchte das Vorhandensein und die Beziehung zwischen kognitivem Stil, Abhängigkeit / Unabhängigkeit

vom Datenfeld (unabhängige Variable) und der Testergebnisse der Schreibfertigkeit im Englischen (abhängige Variable). Die Auswahl der Struktur der Studie lässt bestimmen, ob und in welchem Grade Alter und Geschlecht der Teilnehmer die Abhängigkeitskraft zwischen den Hauptvariablen der Studien beeinflussen. Die Schlussfolgerungen hat man anhand der Auswertung der Korrelationsdiagramme und der Statistikanalysen durchgeführt. Die Ergebnisse bedürfen weiterer Analyse von Lernstilen und der Individualisierung des Fremdspracherwerbsprozesses im Englischen.

1. Kształcenie sprawności pisania na lekcjach języka angielskiego

Nauczanie języka obcego w warunkach szkolnych odbywa się przede wszystkim w zakresie czterech podstawowych sprawności: słuchania, czytania, mówienia i pisania. Dwie pierwsze definiowane są jako sprawności receptywne, dwie kolejne – jako produktywne. Związek tych drugich z pierwszymi jest oczywisty, gdyż czynne posługiwanie się językiem, czyli produkcja, winno być poprzedzone wcześniejszą pracą nad rozróżnianiem i rozumieniem elementów języka, czyli recepcją.

Zarówno wśród uczniów, jak i nauczycieli języka angielskiego, dość powszechny jest pogląd, że najtrudniejszą ze sprawności jest pisanie. Jej rozwijanie zaczyna się od opanowania podstawowych elementów, czyli alfabetu, poprawnej pisowni, przyswajania słownictwa i struktur gramatycznych. Tworzenie tekstów opiera się na stopniowych operacjach na frazach, równoważnikach zdań, zdaniach, akapitach. Rozwija się umiejętność przekazywania informacji w krótszych, a następnie także w dłuższych formach wypowiedzi. Wśród krótkich form wypowiedzi pisemnych realizowanych na lekcjach języka angielskiego w polskiej szkole możemy wymienić: notatkę, pocztówkę, ogłoszenie, zaproszenie, wiadomość. Dłuższe formy wypowiedzi obejmują: list prywatny, list formalny, opis, opowiadanie, recenzję, rozprawkę. Zrealizowanie każdej z wymienionych wypowiedzi pisemnych wymaga zrozumienia tematu, dobrego przygotowania i zaplanowania. Efekt końcowy, czyli tekst, winien pozostawać we właściwej konwencji, być jasny, klarowny i spójny oraz spełniać wymogi merytoryczne i formalne. Nauczyciel sprawdzający tekst kieruje się pewnymi kryteriami oceny, dostosowanymi oczywiście do prezentowanych kompetencji językowych grupy. W szkole średniej najczęściej są to: kryterium dotyczące treści (wypowiedź zgodna z tematem, spełnienie wymagań zawartych w poleceniu), ocena formy (wypowiedź zgodna z wymaganym typem tekstu, układ wypowiedzi spójny, logiczny), weryfikacja poprawności językowej (oznaczenie błędów gramatycznych, leksykalnych, ortograficznych),

kryterium bogactwa językowego (zróznicowane struktury gramatyczne, urozmaicone słownictwo, frazeologia), ocena komunikatywności (umiejętność skutecznego przekazania danej informacji). Bez wątpienia sprawdzanie i ocenianie prac pisemnych nie jest łatwe, wymaga obiektywizmu, rzetelności i doświadczenia. Sam proces rozwijania tej sprawności u uczniów jest jeszcze trudniejszy. Nie wszystkie ćwiczenia proponowane uczniom spotykają się z entuzjazmem, gdyż najczęściej wymagają od nich dość żmudnej pracy. Efekty, które osiągają, wydają im się czasem mało wymierne, a otrzymane oceny – często nieobiektywne. Czy można zatem usprawnić proces nauczania pisania? Kluczem do osiągnięcia sukcesu jest z pewnością indywidualizacja kształcenia – hasło obecne w wielu publikacjach naukowych z zakresu metodyki nauczania języków obcych, niefunkcjonujące jednak nadal w wielu szkolnych klasach.

2. Potrzeba indywidualizacji kształcenia

Jak wskazuje Kruszewski¹, indywidualizacja kształcenia może być postrzegana wielopłaszczyznowo – ze względu na nauczyciela, ze względu na ucznia, ze względu na cele lekcji i dostępne materiały. W przypadku indywidualizacji ze względu na ucznia powinno się brać pod uwagę jego możliwości uczenia się (intelektualne, emocjonalne, fizyczne) oraz preferencje, czyli style uczenia się. „Každy uczeń w sobie właściwy sposób uzyskuje, organizuje, wykorzystuje i przechowuje w pamięci wiadomości oraz wykonuje towarzyszące temu czynności”². Nauczyciel pozwalający uczniom o podobnych możliwościach na zróznicowany tryb pracy (zgodnie z ich stylami uczenia się) może uzyskać u nich takie same lub zbliżone efekty kształcenia. Narzucając wszystkim jeden styl pracy musi liczyć się z tym, że uzyskane wyniki będą różne.

Style uczenia się wynikają z pewnej wewnętrznej organizacji jednostki. Dlatego też często definiowane są jako style poznawcze / kognitywne. „Styl poznawczy to preferowany sposób funkcjonowania poznawczego, odpowiadający jego indywidualnym potrzebom”³. Wśród wielu rodzajów styli, oznaczonych i zdefiniowanych między innymi przez Nosala⁴, znajdujemy zależność / niezależność od pola danych.

¹ K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa 2009, s. 128-136.

² Ibidem, s. 132.

³ A. Matczak, *Style poznawcze, Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańsk 2000, s. 761.

⁴ Cz. Nosal, *Psychologiczne modele umysłu*, Warszawa 1990.

3. Zależność / niezależność od pola danych

Wymiar stylu poznawczego, określający zdolność postrzegania przez pole percepcyjne to zależność / niezależność od pola danych (nazwa w oryginale: Field Dependence – FD / Field Independence – FI). Przyjmuje się, że jednostki niezależne od pola postrzegają strukturę całości jako zespół cech indywidualnych. Z łatwością dostrzegają szczegóły, myślą analitycznie. Natomiast osoby zależne od pola cechuje holistyczne, czyli globalne spojrzenie. Mają trudność z wyodrębnianiem poszczególnych części z danego tła. Wymiar ten, zdefiniowany został przez Hermana Witkina⁵ i jest jednym z częściej badanych stylów poznawczych. Bennet⁶ opisał kontrastujące ze sobą zachowania osób zależnych / niezależnych od pola podczas nauki w klasie. Osoby niezależne: preferują pracę samodzielną, lubią porównywać się z innymi i skupiać na sobie uwagę, rzadko okazują uczucia, są niecierpliwi, realizują zadania dość szybko, nie oczekując większej pomocy ze strony nauczyciela i rówieśników. Dla osób zależnych wsparcie grupy jest bardzo ważne. Są wrażliwi, biorą pod uwagę uczucia i opinie innych. Wysoko cenią sobie pracę w zespole, gdyż daje im on poczucie bezpieczeństwa. Abraham⁷ zauważa, że osoby niezależne od pola zdecydowanie wolą zadania oparte na dedukcji, w przeciwieństwie do osób zależnych, dla których zasada indukcji jest o wiele łatwiejsza. Brown⁸ podkreśla, że osoby niezależne od pola osiągają lepsze wyniki z testów kompetencji. Osoby zależne, ze względu na swoje społeczne preferencje, często lepiej radzą sobie podczas prób realnego, spontanicznego komunikowania się w obcym języku.

Czy i jak ten wymiar stylu kognitywnego może wpływać na sukces w nauczaniu / uczeniu się języka angielskiego? Wyniki wielu badań wskazują na pozytywną korelację między przyswajaniem języka a zależnością / niezależnością od pola danych. Jednakże, badacze różnie opisują siłę i charakter zależności pomiędzy tymi zmiennymi (Stansfield, Hansen⁹, Jamieson¹⁰, Elliot¹¹, Salmani-Nodoushan¹²,

⁵ H. Witkin, P. Oltman, E. Raskin, S. Karp, *A Manual for The Group Embedded Figures Test*, Palo Alto 1971.

⁶ C. I. Bennett, *Comprehensive Multicultural Education, Theory and Practice*, Massachusetts 1999, s. 22.

⁷ R. Abraham, *Field independence-dependence and the teaching of grammar*, „TESOL Quarterly” 1985, 19, s. 689-702.

⁸ H. D. Brown, *Principles and practices in second language teaching and learning*, Rowley 1987, s. 106.

⁹ C. Stansfield, J. Hansen, *Field Dependence – Independence as a Variable in Second Language Cloze Test Performance*, „TESOL Quarterly” 1983, nr 17 (1), s. 29-38.

¹⁰ J. Jamieson, *The Cognitive Styles of Reflection / Impulsivity and Field Independence / Dependence and ESL Success*, „The Modern Language Journal” 1992, nr 76, s. 491-501.

¹¹ A. R. Elliot, *Foreign Language Phonology: Field Independence, Attitude, and the Success of Formal Instruction in Spanish Pronunciation*, „The Modern Language Journal” 1995, nr 79, s. 530-541.

¹² M. A. Salmani-Nodoushan, *Field Dependence / Independence and Iranian EFL Learner's Performance on Communicative Tests*, Tehran 2002.

Jantarska¹³, Jantarska¹⁴). Różnice w pozyskanych wynikach skłaniają do dalszej analizy tego zagadnienia.

4. Metodologia badania

4.1. Zmienne wykorzystane w badaniu

Wyniki przedstawione w dalszej części niniejszego artykułu pozyskano w wyniku badania statystycznego korelacyjnego. Analizowano związek między *zmienną niezależną* badania (wymiar stylu kognitywnego FD / FI) a *zmienną zależną* badania (wyniki uzyskane z pisemnych wypowiedzi uczestników badania). Relacja pomiędzy tymi głównymi zmiennymi została poddana dodatkowej ocenie. Zbadano bowiem rolę *zmiennych modyfikujących*, tj. wieku i płci.

4.2. Pytania badawcze i hipotezy

Celem autorki artykułu było znalezienie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy istnieje związek pomiędzy stylem poznawczym – zależnością / niezależnością od pola danych – a wynikami testów z języka angielskiego w zakresie sprawności pisania? Jeśli tak, jaki jest charakter i siła tego związku?
2. Czy zależność / niezależność od pola danych jest związana z wiekiem uczestników badania?
3. Czy zależność / niezależność od pola danych jest związana z płcią uczestników badania?

Statystyczna analiza pozyskanych wyników badania pozwoli także na akceptację jednej z poniższych hipotez:

- 1) Hipoteza zerowa (H_0), zgodnie z którą nie ma związku między zależnością / niezależnością od pola danych a sprawnością pisania w języku angielskim.
- 2) Hipoteza alternatywna (H_1), zgodnie z którą istnieje związek pomiędzy zależnością / niezależnością od pola danych a sprawnością pisania.

4.3. Uczestnicy badania

W badaniu wzięło udział 110 uczniów dwóch kieleckich liceów ogólnokształcących. Autorka skorzystała z procedury losowego zespołowego doboru próby.

¹³ A. Jantarska, *Zależność i niezależność od pola a przyswajanie języka angielskiego. Wyniki badania pilotażowego oraz analiza zastosowanych procedur i narzędzi badawczych*, „Neofilolog” 2009, nr 33, s. 53-64.

¹⁴ A. Jantarska, *Zależność / niezależność od pola danych a wyniki testów kompetencji z języka angielskiego. Rezultaty pilotażowego badania panelowego*, „Linguodidactica” 2013, t. 17, s. 69-80.

Przeprowadzono go w dwóch etapach. W pierwszym z nich wylosowano dwie szkoły. W drugim z każdej wylosowanej szkoły wyłoniono dwie klasy – pierwszą klasę LO (zespół 16-latków) i trzecią klasę LO (zespół 18/19-latków). Młodsza grupa liczyła w sumie 55 osób (33 chłopców i 22 dziewczyny). Starsi uczestnicy badania to 28 chłopców i 27 dziewcząt – w sumie również 55 osób. Populację, do której będą uogólnione wyniki badania, tworzą uczniowie liceów ogólnokształcących w Kielcach, uczęszczający na obowiązkowe zajęcia z języka angielskiego.

4.4. Narzędzia pozyskiwania i weryfikowania danych

W procesie pozyskiwania danych użyto trzech testów. Pierwszy z nich to wstępny test oceniający poziom biegłości językowej (tzw. *placement test*). Składał się on ze stu zamkniętych pytań i posłużył do przygotowania zagadnień z komponentu – pisanie na odpowiednim poziomie językowym. Za każdą poprawną odpowiedź badany mógł uzyskać 1 punkt, co umożliwiała mu zdobycie maksymalnie 100 punktów za cały test. Drugie narzędzie to GEFT¹⁵ (Test Figur Ukrytych; nazwa w oryginale: *the Group Embedded Figures Test*), wykorzystane do określenia wymiaru stylu poznawczego FD/FI. Maksymalna możliwa do uzyskania liczba punktów z tego testu wynosi 18. Uczestnicy badania, którzy zdobyli od 0 do 9 punktów zyskali miano zależnych od pola. Natomiast jednostki, które uzyskały od 10 do 18 punktów określono jako niezależne od pola. Ostatnim narzędziem pozyskiwania danych był test językowy sprawdzający umiejętność pisania. Zadaniem uczestników badania było stworzenie trzech wypowiedzi pisemnych. Były to: notatka, list prywatny i rozprawka. Zagadnienia oraz kryteria oceny zostały dostosowane do ogólnego poziomu biegłości językowej badanych, co zweryfikowano za pomocą wcześniej przeprowadzonego *placement test*. W ramach testu językowego z pisania uczestnicy mogli uzyskać kolejno: od 0 do 5 punktów za notatkę, od 0 do 10 punktów za list oraz od 0 do 15 punktów za rozprawkę (razem maksymalnie 30 punktów).

Wyniki badania poddano szczegółowej analizie. W tym celu autorka wykorzystwała następujące narzędzia statystyczne:

- a. test niezależności chi-kwadrat χ^2 (test Pearsona) – dla weryfikacji hipotez,
- b. współczynnik zbieżności V Cramera – dla określenia siły związku pomiędzy zmiennymi,
- c. kowariancję – dla dodatkowego potwierdzenia zależności pomiędzy zmiennymi,
- d. współczynnik korelacji liniowej Pearsona r – dla określenia poziomu i kierunku zależności liniowej pomiędzy zmiennymi.

¹⁵ H. Witkin, P. Oltman, E. Raskin, *GEFT Test Booklet*, Palo Alto 1971.

5. Wyniki badania

5.1. Wyniki testu wstępnego

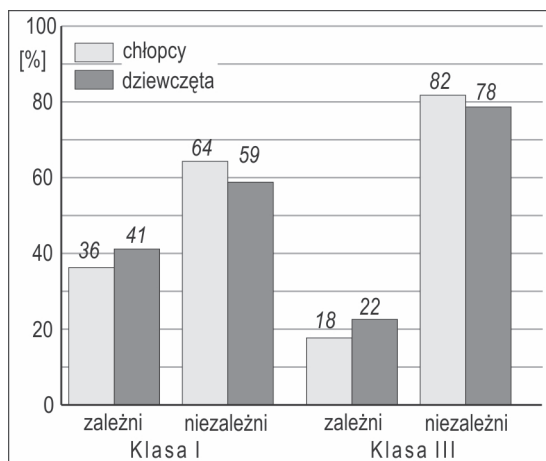
W ramach wstępnego testu, określającego poziom biegłości językowej (*placement test*) uczestnicy grupy A (uczniowie klas I) uzyskali od 30 do 65 punktów. Średnia wyniosła 48%, co uplasowało grupę na poziomie średniozaawansowanym stopnia niższego (B1).

Wyniki grupy B (uczniowie klas III) wahały się od 35 do 85 punktów. Średnia wyniosła 71%, a poziom biegłości językowej uczestników określono jako średniozaawansowany stopnia wyższego (B2).

5.2. Wyniki testu GEFT

Poniższy wykres prezentuje procentowy udział jednostek zależnych i niezależnych od pola w poszczególnych grupach wiekowych z uwzględnieniem podziału na płeć. W klasach pierwszych 21 osób zyskało miano zależnych od pola (w tym 12 chłopców i 9 dziewcząt), a 34 osoby określono jako niezależne (w tym 21 chłopców i 13 dziewcząt). Natomiast w klasach trzecich liczba osób zależnych zmalała do 11 (w tym 5 chłopców i 6 dziewczyn), a osób niezależnych wzrosła do 44 (w tym 23 chłopców i 21 dziewczyn).

Wykres 1. Procentowy rozkład zmiennej niezależnej badania w stosunku do zmiennych modyfikujących

Analiza Wykresu 1 pozwala na stwierdzenie, że liczba osób niezależnych od pola wzrasta wraz z wiekiem. Potwierdza to wpływ wieku jako zmiennej modyfikującej na zmienną niezależną badania. Natomiast rola płci wydaje się być znacząca tylko w młodszej grupie (w klasach I), gdzie liczba chłopców niezależnych od pola jest znacznie większa niż dziewcząt. Wśród starszych uczestników badania

(klasy III) podział ze względu na płeć ma mniejsze znaczenie. Wniosek ten potwierdzają wyniki obliczeń statystycznych (patrz: p. 5.5).

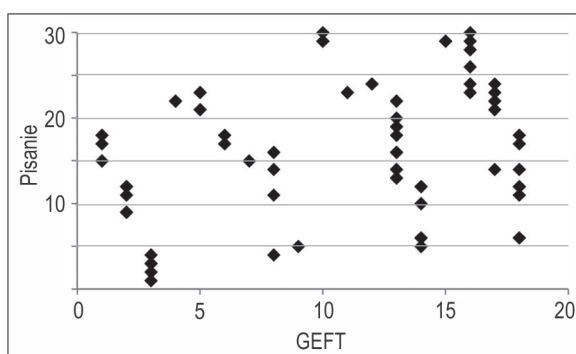
5.3. Ocena zadań pisemnych

Uczniowie klas pierwszych uzyskali od 3 do 30 punktów z wypowiedzi pisemnych (średnia wartość punktowa grupy to: 16,5). Natomiast wyniki w klasach trzecich wahały się od 6 do 30 punktów (w tym przypadku średnia wyniosła: 21,35). W obu grupach wiekowych najlepiej uczniowie poradzili sobie z krótką formą wypowiedzi – czyli notatką. Największe trudności pojawiły się podczas pisania rozprawki.

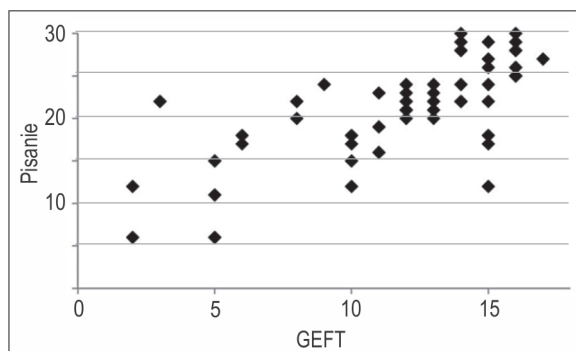
5.4. Wartości testu GEFT a wyniki z pisania – korelacja

Wyniki jednostkowe badania z obu grup wiekowych zebrano w tabelach, na podstawie których przygotowano poniższe diagramy korelacyjne (Wykres 2, Wykres 3).

Wykres 2. Korelacja: GEFT/ pisanie w klasach I (grupa A)

Wykres 3. Korelacja: GEFT/ pisanie w klasach III (grupa B)

Dla obu grup wiekowych można zaobserwować trend rosnący wyników. Oznacza to, że istnieje zależność między wartościami punktowymi, uzyskanymi przez uczestników z testu GEFT a wynikami z pisania. Zależność ta jest wprost proporcjonalna (wzrost wartości jednej cechy powoduje wzrost wartości drugiej cechy). Poziom skupienia punktów jest większy na diagramie korelacyjnym dla grupy B (Wykres 3), co pozwala wysnuć przypuszczenie, że siła zależności między zmiennymi jest tutaj większa niż w przypadku grupy A.

5.5. Wyniki obliczeń statystycznych

W celu ostatecznej weryfikacji hipotez oraz uzyskania rzetelnych odpowiedzi na postawione pytania badawcze przeprowadzono szczegółowe obliczenia statystyczne. Ich końcowe wyniki zebrano w Tabeli 1.

Tabela 1. Końcowe wyniki obliczeń statystycznych dla głównych zmiennych badania

	χ^2	V	r	Kowariancja	$\chi^2_{0,05; 12} = 21,026$ (wartość krytyczna χ^2_{α} odczytana z tablic rozkładu χ^2 dla prawdopodobieństwa popełnienia błędu równego 5%). Hipoteza H_0 jest odrzucona, jeśli $\chi^2 > \chi^2_{\alpha}$
Grupa A (klasy I)	23,67	0,30	0,47	19,71	
Grupa B (klasy III)	41,96	0,50	0,60	15,32	

Biorąc pod uwagę, iż w obu przypadkach (Grupa A, Grupa B) wynik testu chi-kwadrat nie jest mniejszy od wskazanej wartości krytycznej, hipoteza zerowa o niezależności badanych cech zostaje odrzucona. Tak więc, można stwierdzić, że istnieje związek między stylem kognitywnym – zależnością / niezależnością od pola danych – a wynikami testów z języka angielskiego w zakresie sprawności pisania. Ponadto, zaprezentowane w Tabeli 1 wartości współczynnika V Cramera i współczynnika korelacji r pozwalają na precyzyjną ocenę siły tej zależności. Dokonano jej na podstawie przedziałów zaproponowanych przez Pułaska-Turyńa¹⁶ i zaprezentowano w Tabeli 2.

Tabela 2. Ocena siły zależności pomiędzy głównymi zmiennymi badania

Zależność GEFT a pisanie według:	Współczynnika V Cramera	Współczynnika korelacji r
Grupa A	Zależność słaba	Zależność umiarkowana
Grupa B	Zależność umiarkowana	Zależność umiarkowana

¹⁶ B. Pułaska-Turyńa, *Statystyka dla ekonomistów*, Warszawa 2005, s. 244.

Dla określenia zależności pomiędzy wynikami testu GEFT a zmiennymi modyfikującymi (wiek, płeć) przeprowadzono analogiczną statystyczną analizę danych. Otrzymane wyniki przedstawiono w Tabeli 3.

Tabela 3. Wyniki obliczeń statystycznych dla zmiennych modyfikujących

Zależność GEFT a wiek / płeć	χ^2	Współczynnik V Cramera	$\chi^2_{0,05;3} = 7,815$ (wartość krytyczna χ^2_α odczytana z tablic rozkładu χ^2 dla prawdopodobieństwa popełnienia błędu równego 5%). Hipoteza H_0 jest odrzucona, jeśli $\chi^2 > \chi^2_\alpha$
Wiek	33,33	0,78 (zależność silna)	
Płeć – Klasa I	11,87	0,73 (zależność silna)	
Płeć – Klasa III	15,58	0,44 (zależność umiarkowana)	

6. Wnioski i podsumowanie

Przedstawione powyżej wyniki badań dają podstawę do następujących wniosków:

1. Istnieje związek pomiędzy zależnością / niezależnością od pola danych a wynikami testów z języka angielskiego w zakresie komponentu – pisanie. Badacz zaakceptował hipotezę alternatywną.
2. Oszacowane wartości współczynników wskazują na umiarkowaną zależność między głównymi zmiennymi badania.
3. Zależność między wynikami z testu GEFT a wynikami z pisania jest silniejsza w Grupie B (starsi uczestnicy badania).
4. Wiek i płeć jako zmienne modyfikujące mają wpływ na wymiar zależności / niezależności od pola danych.
5. Wpływ wieku można uznać za silny.
6. Płeć jako zmienna modyfikująca istotną rolę odgrywa w grupie młodszej (zależność silna). W grupie starszej zmniejsza się jej znaczenie (zależność umiarkowana).

Czy przedstawione powyżej wyniki i wnioski można wykorzystać w procesie rozwijania sprawności pisania? Z pewnością tak. Nauczyciel świadomie sprzyja nabywaniu przez uczniów nowych wiadomości, jeśli podejmuje działania korelujące ze stylami poznawczymi tych uczniów. Wiedza o preferencjach poznawczych osób zależnych i niezależnych od pola powinna znaleźć odzwierciedlenie

w doborze środków dydaktycznych i technik nauczania. I tak chociażby pierwsze próby stworzenia nowo poznanej formy wypowiedzi pisemnej uczniowie zależni od pola chętniej zrealizują w grupie rówieśników, przy aktywnym wsparciu nauczyciela, opierając się na jasnym, łatwym do naśladowania wzorze. Dobrym wyborem będzie zastosowanie metody przejścia od zadań łatwiejszych do trudniejszych, od aspektów znanych do nieznanymi oraz łańcuchowej metody skojarzeń. Natomiast jednostki niezależne od pola prawdopodobnie bardziej docenią pracę samodzielną, opartą o niewielki instruktarz nauczyciela. Kierując się zasadą dedukcji, większość z nich będzie starała się wykazać wysokim poziomem myślenia twórczego i oryginalnym wykorzystaniem wiedzy. Chętnie samodzielnie stworzą tzw. mapy umysłowe, co może być odpowiednim wstępem do rozpoczęcia procesu pisania. W ich przypadku szybciej można zdecydować się na wprowadzenie zadań nietypowych, wychodzących poza podstawowy szablon.

Należy pamiętać, iż efektywny rozwój wszystkich sprawności językowych, nie tylko pisania, jest możliwy przy stosowaniu różnorodnych technik wspierających ucznia, dostosowanych do jego indywidualnych potrzeb i możliwości. Łatwiej bowiem uczymy się, jeśli metody i rodzaje ćwiczeń zaproponowane przez nauczyciela odpowiadają naszym indywidualnym preferencjom.

Bibliografia

- Abraham R., *Field independence-dependence and the teaching of grammar*, „TESOL Quarterly” 1985, 19.
- Bennet C. I., *Comprehensive Multicultural Education, Theory and Practice*, Massachusetts 1999.
- Brown H. D., *Principles and practices in second language teaching and learning*, Rowley 1987.
- Elliot A. R., *Foreign Language Phonology: Field Independence, Attitude, and the Success of Formal Instruction in Spanish Pronunciation*, „The Modern Language Journal” 1995.
- Jamieson J., *The Cognitive Styles of Reflection / Impulsivity and Field Independence / Dependence and ESL Success*, „The Modern Language Journal” 1992, No. 76.
- Jantarska A., *Zależność i niezależność od pola a przyswajanie języka angielskiego. Wyniki badania pilotażowego oraz analiza zastosowanych procedur i narzędzi badawczych*, „Neofilolog” 2009, 33.
- Jantarska A., *Zależność / niezależność od pola danych a wyniki testów kompetencji z języka angielskiego. Rezultaty pilotażowego badania panelowego*, „Linguodidactica” 2013, t. 17.
- Kruszewski K., *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa 2009.
- Matczak A., *Style poznawcze*, Psychologia. Podręcznik akademicki, Gdańsk 2000.
- Nosal Cz., *Psychologiczne modele umysłu*, Warszawa 1990.
- Pułaska-Turyna B., *Statystyka dla ekonomistów*, Warszawa 2005.

- Salmani-Nodoushan M. A., *Field Dependence / Independence and Iranian EFL Learner's Performance on Communicative Tests*, Tehran 2002.
- Stansfield C., Hansen J., *Field Dependence - Independence as a Variable in Second Language Cloze Test Performance*, „TESOL Quarterly” 1983, 17 (1).
- Witkin H., Oltman P., Raskin E., Karp S., *A Manual for The Group Embedded Figures Test*, California 1971.
- Witkin H., Oltman P., Raskin E., *GEFT Test Booklet*, Palo Alto 1971.